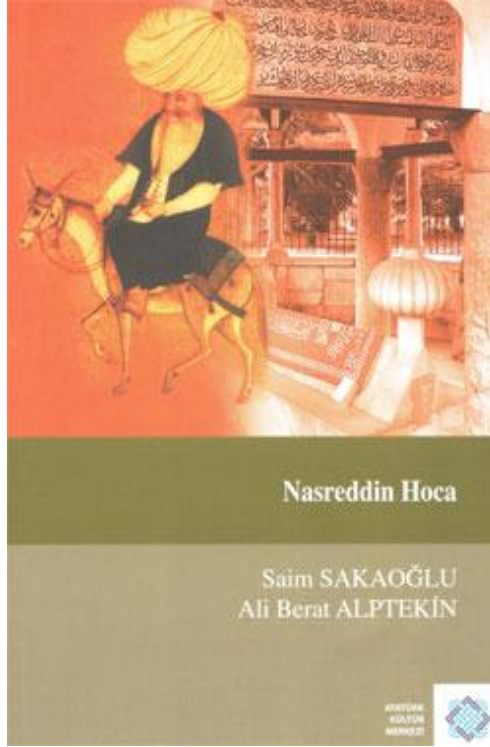

**SAİM SAKAOĞLU - ALİ BERAT ALPTEKİN;
NASREDDİN HOCA, ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ,
ANKARA: 2009, 282 S.**

*Zülfikar BAYRAKTAR**

Türkler arasında fıkra türü metinleri de, bu metinlerin etrafında kurgulandığı fıkra tipleri de çok zengin bir koleksiyon meydana getirmektedir. Bu fıkra tipleri, Türk toplumunun bütününe olduğu kadar, çeşitli kesimlerinin de sözcülüğünü yapmak üzere yaratılmış olabilirler. Bu tipler arasında, tarihî süreç içinde, eleştirinin farklı düzlemleri için farklı işlevlere ayrılmış olanları da bulunabilir. Burada, önemli olanı şudur: Toplum onlara nasıl bir görev dağılımı yapmak ihtiyacı duymuş ve onlar ne yapıyor? Fıkra türü varlığını koruduğu halde, fıkra tipleri her zaman yerlerini koruyamayabilir. Bunların çeşitli nedenleri vardır. Ama hayatîyet göstermeyi

*Dr., Ege Üniversitesi, Türk Halk Bilimi, drbayraktar@windowlive.com.

sürdürenler, hiç şüphesiz, yaşadıkları dönemin toplumsal gereksinimlerini karşılıyorlar, böyle bir yeteneği koruyabiliyorlar demektir. Onların yaşı, toplumun yaşıyla sürer. Kimi fıkra tipleri, toplumlarıyla birlikte ölümsüzleşir. Eleştiri konuları, sadece kendi toplumunun değil, aynı zamanda bütün toplumların insanlık boyutundaki kabul ve redleri ile kesiştiğinde bu tipler, evrensellik kazanır ve tüm insanlığın eleştiri tipi veya fıkra tipine dönüşür. Toplumların pek çok eleştiri konusu, bu tipin etrafında kurgulanan metinler aracılığıyla gündeme sokulur.

Türk sözlü edebiyatında ve belki de dünya edebiyatında, bu sonuncu tanıma uygun bir tek örnek görülmektedir, O da büyük Türk milletinin müşterek zekâsının ürünü olan Nasreddin Hoca'dır.

Edebî araştırmalarda geniş bir biçimde yer almasının ve almakta olmaya devam etmesinin nedeni de, tarihî kişiliğinden çok, bu yönüyle ilgili sorunlardır. Nasreddin Hoca tipine bağlı kurgulanmış metinler, tarihimizin çeşitli dönemlerinde el yazması biçiminde toplanıp bir araya getirilmiş yazma seçkilerden ibaret değildir. Toplum, bu tip etrafında yine yaratmalarını sürdürmektedir. Tipin ölümsüzlüğündeki ve evrenselleşmesindeki sır da, bu özelliğinde aranmalıdır. Onu, kendimize göre çizdiğiniz sınırlar içinde anlamaya çalışmak, hem sözel eleştiri metinlerini, hem de toplumun bunca özelliği ve işlevi yüklediği tipi, gerçek boyutları içinde değil de; yanıltıcı bir biçimde anlamamıza, yanlış yorumlamamıza yol açar.

Nasreddin Hoca konusunda ülkemizde ve yurtdışında birçok eser yayınlanmış ve bu konuda birçok araştırmalar yapılmıştır. Biz bu yazımızda, Nasreddin Hoca çalışmaları halkasına yeni eklenen Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin tarafından yayına hazırlanan "Nasreddin Hoca" kitabını sizlere tanıtacağız.

Kitapta, Nasreddin Hoca'yı ne kadar biliyoruz; Nasreddin Hoca çalışmalarında kim ne yapmış; çizgi filminden sinemaya, tiyatroya, romana yansıyan Hoca ile gerçek Nasreddin Hoca arasında ne gibi değişiklikler olmuş; Nasreddin Hoca ile diğer ülkelerdeki benzerleri ile ilgili neler biliyoruz; üniversitelerde, ilköğretimde ve ortaöğretimde Nasreddin Hoca ile ilgili neler öğretiliyor; Hoca'nın doğumu, yaşamı ve ölümü ile ilgili neler biliyoruz; Hangi fıkralar ona aittir ya da değildir vb. gibi sorularla Nasreddin Hoca ve fıkraları etraflıca irdelenmiştir.

Kitap temel olarak dokuz bölümden oluşmaktadır. Bunun yanında kitabın girişinde Kısaltmalardan sonra Ön Söz yer almaktadır. Kitabın birinci bölümünde Nasreddin Hoca'nın yaşayıp yaşamadığı konusu etraflıca tartışılmıştır. Bu konuda öne sürülen bazı görüşler ele

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

alınıp değerlendirilmiş. Eserde, tarihî belgelere dayandırılarak Nasreddin Hoca'nın yaşadığı ispatlanmaya çalışılmıştır. Saim Sakaoğlu, Nasreddin Hoca'nın yaşamış tarihî bir şahsiyet olduğunu özellikle vurgulamıştır. Sakaoğlu'na göre, Nasreddin Hoca fıkralarını tespit etmede onun tarihî şahsiyeti bizlere yol gösterici olabilmektedir. Fakat folklorun dinamizmi içinde halk Nasreddin Hoca'nın tarihî yaşamından da bağımsız fıkralar meydana getirmiştir. Halk bunu benimsemekte ve Nasreddin Hoca'yı bu bağlam içinde yaşatmaktadır. Günümüzün folklorcusu, Türk dünyasının bugünkü durumunda urform arayışında ısrar eder ve bütün yöntemini bunun üzerine kurarsa, iki bakımdan hatalı bir yol takip etmiş olur. Birincisi, XIII. yüzyılda, Anadolu'da imam veya hoca kimliği ile yaşayan Nasreddin Hoca'yı, geliştirip geleceğe taşımamıza engel olur. İkincisi, Nasreddin Hoca külliyyatını Anadolu'yu esas alarak oluşturursak diğer Türk coğrafyalarındaki fıkraları görmezden gelmiş oluruz.

Kitabın ikinci bölümünde tarihî belgelerin ışığı altında Nasreddin Hoca ve ailesiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Böylelikle Nasreddin Hoca'nın tarihi kişiliği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca Nasreddin Hoca ile ilgili manzum ne mensur olarak yazılmış kaynak eserlerin de tanıtımı yapılmıştır. Bu bölüm detaylı bir şekilde ve başarılı bir biçimde oluşturulmuştur.

Kitabın üçüncü bölümünde Nasreddin Hoca'nın hayatı irdelenmiştir. Bu bölümde 1208 yılında bugünkü coğrafi bölünmeye göre Eskişehir ilimizin Sivrihisar ilçesinin Hortu (Nasreddin Hoca) köyünde doğan, 1284'te vefat ettiği kabul edilen Nasreddin Hoca çok yönlü olarak değerlendirilmiştir. Bütün bunların yanında Akşehirli, Sivrihisarlı, Kastamonulu, Kayserili, Kırşehirli, İsfahanlı, Azerbaycanlı, Buharalı Nasreddin Hocalar hakkında da kısa bilgiler verilerek okuyucu aydınlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yine bu bölümde, Hoca'nın adı, ailesi, babası, annesi, kız kardeşi, eşi, çocukları, yakınları, torunları, eğitimi, hocalığı, kadılığı, vaizliği, şairliği, masal kahramanlığı, eğitimciliği vb. birçok özelliği etrafıca ele alınan konulardandır.

Kitabın dördüncü bölümü "Dünyada Nasreddin Hoca" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde daha çok Türk Cumhuriyetlerindeki Nasreddin Hoca ele alınıp tanıtılmaya çalışılmıştır. (Uygur, Altay, Kırgızistan, Kazakistan, Karakalpak, Özbekistan, Türkmenistan, Saha-Yakut, Çuvaşistan, Tataristan, Azerbaycan, Kumuk, Karaçay, Ahıska, İran, Irak, Kırım, Kıbrıs, Gagauz) Türk Cumhuriyetlerinde Hoca'nın ne kadar tanındığı ve hakkında yapılan çalışmalar çok detaya inmeden tanıtılmıştır. Bunun yanında diğer ülkelerdeki Nasreddin Hoca gerçeğine de dikkat

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

çekilmiş ve buralardaki Nasreddin Hoca çalışmalarına da eserde yer verilmiştir. (Japonya, Hindistan, Pakistan, Afganistan, Tacikistan, Rusya, Gürcistan, Ermenistan, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Romanya, Macaristan, İtalya, Almanya, Fransa, Finlandiya, Avusturya, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri)

Kitabın beşinci bölümü Nasreddin Hoca fıkralarının nazma çekilmesi konusunu irdelemektedir. Yine bu bölümde, Nev'izade Atayi, Taşlıcalı Yahya, Güvahi gibi konuyla ilgilenen şairlerin bakış açıları ele alınmıştır.

Kitabın altıncı bölümünde Nasreddin Hoca fıkralarının özellikleri özerinde durulmuştur. Hangi fıkraların hocaya ait olup olmadığı temel olarak bu bölümün konusunu oluşturmaktadır. Ayrıca bu bölümde Nasreddin Hoca uzmanlarından olan Şükrü Kurgan, Günay Kut, İlhan Başgöz, Fikret Türkmen, Saim Sakaoğlu, Alpay Kabacalı, Mehmet Aydın ve Selçuk Çıkla'nın konu ile ilgili görüşlerine de yer verilmiştir.

Kitabın yedinci bölümünde Nasreddin Hoca fıkralarında tespit edilen atasözü ve deyimlerle gündelik hayatımızda sık kullandığımız bazı sözler üzerinde durulmuştur. Ayrıca Ziya Gökalp, Nail Tan, Naile Hacızade, Adnan Karaismailoğlu, Ahmet Demirtaş'ın konu ile ilgili çalışmalarından örneklere de bu bölümde yer verilmiştir.

Kitabın sekizinci bölümünde Nasreddin Hoca fıkralarından seçmelere yer verilmiştir. Bu bölüm Nasreddin Hoca'ya ait olduğu düşünülen fıkralar ve Nasreddin Hoca adına bağlanan fıkralar olmak üzere temel iki başlık altında incelenmiştir. Nasreddin Hoca adına bağlanan fıkralar ise yine kendi içinde, Mantık Açısından Nasreddin Hoca'ya Uymayan Fıkralar, Din Açısından Nasreddin Hoca'ya Uymayan Fıkralar, Nasreddin Hoca ve Timur İlişisini Konu Alan Fıkralar, Nasreddin Hoca'dan Önce de Anlatılan Fıkralar, Ahlak Açısından Nasreddin Hoca'ya Uymayan Fıkralar alt başlıklarıyla sınıflandırılmıştır.

Kitabın dokuzuncu ve son bölümünde Nasreddin Hoca ile ilgili çok da ayrıntı içermeyen, okuyucuya faydası olacağına inanılan bir kaynakça yer almaktadır. Bu bölüm, Bibliyografyalar, Yazmalar, Basma Nasreddin Hoca Kitapları, Makaleler, Üniversitelerde Hazırlanan Tezler, Farklı Alfabe ve Eski Dillerde Basılmış Yayınlar, Dergi ve Gazete Özel Sayıları ve Ekleri başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Ayrıca, kitabın sonunda, Yararlanılan Kaynaklar ve Ekler bölümünden sonra Nasreddin Hoca ile ilgili resimlerin derlendiği Nasreddin Hoca'nın Dünyasından Resimler başlıklı bir bölüm de yer almaktadır.

Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin tarafından hazırlanan bu eser, Nasreddin Hoca konusunda çalışacak olan genç bilim adamlarına faydalı olacağına inandığımız itinalı bir çalışmanın ürünü olmakla beraber, kitapta yer alan fıkraların sayısının artırılmasıyla eserin daha da kapsamlı bir çalışma olacağı kanaatindeyiz.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*